

KAKVO IME DA TI DAM?

O Americi smo učili iz zemljopisa. Saglasno tvrdnji nastavnika Bađule, Menhetn je poput nekakvog strnjišta, ne tresе se, ne erodira, ne puca. Nalazi se u srcu tektonskog savršenstva. Što, dakako, nije slučajno.

Bađula je bio ćelav, na ćelu su mu se ocrtavale reke i planine, mislim da ni to nije bilo slučajno. Ono slučajno smo mi, dok šaramo prstom na ružičastoj strani karte, gde je geografija apstraktna poput modernog slikarstva. U međuvremenu, neko viri kroz prozor oblakodera na Menhetnu i konstatuje da tamo dole pada kiša. Zamišljam Menhetn iz visine, dok karta sve pokazuje sa donje strane. Umanjeno. Dve hiljade zgrada – ukrštenica vertikalnih i horizontalnih jednosmernih ulica. Jedan prema milion, tolika je verovatnoća da se iskobeljam iz donjeg rakursa, da odozgo vidim siluete oblakodera i Bađulinu ćelavu glavu sa krvnim sudovima iznad sanjalačkog pogleda.

Benzinska isparenja, para i miris ribe mešaju se u vazduhu. Sve po deset žutih taksija plove po vertikalnim i horizontalnim ulicama, poput džokera namesto slova, cepelini reklamiraju Fudžikolor. Zimzelena puzavica Statue slobode na staklenom zidu – oko nje više desetina helikoptera u potrazi za idealnim rakursom. Menhetn je bio baš onakav kakvog sam ga i zamišljao, poput Bađuline ćelave glave, koju nikada nisam mogao, a jamačno ni neću, sagledati u celosti.

Menhetn je neuništiv, odnosno i ne postoji, on je puka dekoracija uz King Konga, maketa u nećijem ateljeu. Držač zastave na Empajeru prvobitno je zamišljen kao pristanište cepelina. Zamisli samo helijumske cigare usidrene na visini od 400 metara. A zamisli izumitelja, Davida Švarca, zanatliju iz Sombathelja! Stoji ispred svoje radionice i maše. Mađari su genijalci. Možeš li to da zamisliš?!

Menhetn je fotografija, ne vidiš ga golim okom. Bio bi ubedljiviji da se sruši. Menhetn samo u mašti možeš da obiđeš, mnogostruko uveličane kule od medenjaka nadmašuju estetsku osetljivost oka. Karikaturalni splet utvrđenja sa tornjevima, tunelima, kanalima. To nije rezultat građevinarstva, već prirodna pojava. Može li se za jednu planinu ili stenu reći da je neukusna? Odlika velikih naroda je da su zavodljivo obećanje – *naćiniću te velikim narodom* – shvatili bukvalno. Dovde dopire voda – sa strane mora. Tu su na obalu izašli sisari. Skok cena zemljišta uslovio je pravac prostiranja. U vreme skupoće oblakoder se propinje uvis, i što se više vine, to je dalji od mape tla. Sveto mesto. Amerićki san je potisnuo prema nebu njujorški veliki kanjon. Čovek na poseban naćin ćita bajke, nema estetskih zamerki u odnosu na sedam patuljaka. U tom smislu patuljci su jednako veliki kao Empajer Stejt Biling (i produktivni – sedam patuljaka: to je već ćitava generacija!). Oluci sedamdesetsedmospratnog Krajslera nadahnuti su ukrasima sa ondašnjih felni i hladnjaka. Moj deda je imao takvu mašinu, znala je da juri 130 na sat, u prtljažnik joj je stao trepzijski sto. Ima jedna fotografija, na kojoj se deka nežno naslanja na nju. Tada je to bila najelegantnija mašina na svetu – magalomanska, samouverena, aerodinamićna. Baš kao i

tridesete godine. Kula koja je zapravo auto. Samo što je parkiran na četrdeset i drugoj. Oblakoder iz bezoblačnih tridesetih. Da se mogu posmatrati ostali oblakoderi, da se ima odakle iskočiti u vreme krize, da se ima u šta zakucati avionom. Evo, dakle, deke kraj auta, i ne sluti da mu predstoji još jedan rat (2.), jedan sin (3.), jedna revolucija (prva, prethodnu je proveo u zarobljeništvu) i, naravno, rokenrol (mogao ga je doživeti). Kupio je, dakle, pomenuti krajsler, to je onda bilo šik. Veselo se vozikao gradom u bejbiju – tako su tepali autu – nije ni sanjao da će ga Amerikanci izdašno bombardovati. Bejbi je dobro služio, ali zaprežna kola nisu mogla naglo da zakoče, pa su straga većito naletala. Jednom mu se tik pored glave zabila kolska ruda. Stari nije ni trepnuo, u smislu, još par konjskih snaga nije na odmet. Bila su to junačka vremena, tek što su nam vratili onomad oduzete oblasti, ali onda navalije krajsler avioni i zbrisaše grad, a zatim dođoše komunisti i konfiskovaše bejbija. Napravili su kamion od njega. A deka se na fotografiji ležerno naslanja, još ništa ne sluteći.

Jedan bradati beskućnik uzima me pod ruku i saopštava da to za njega nije kip slobode, jer njegovi nisu došli po svojoj želji, kao avanturisti, već vezani i poniženi. I ako sam ja pao na dupe od ove ženskice, onda veoma grešim, jer to nije sloboda – to je jedno veliko govno – baš kao i ona belačka svinja koja ju je napravila, i celog života treba da me grize savest „jer krivi ste i na vas pada krv nevinih“. Umirujem ga, ima čovek pravo. Dajem mu jedan dolar. Beznačajna epizoda iz istorije mađarskog robovlasništva. Hvala ti, brate, bog te čuvao, kaže, i već traži novog turistu. A ti Grci, što su izmislili retoriku – pederi jedni blesavi.

Evropa je došla, Afriku su doneli, Aziju asimilovali. Tek što su je pronašli, i već je nije više bilo. Tek što su je pronašli, i već su postali Amerika. Ostrvo posred tri kontinenta. Moderni Krit. Sve ispočetka. Amerika ume samo da rađa, svaki trenutak joj je rađanje, čas guče, čas genijalno gleda, ili čuti, kako to već ume novorođenče. Ili sve razlupa.

Menhetn je kao stvoren za ptice. Oblakoderi se ne vide ako staneš ispod njih. Na njih treba sleteti. To je morao imati na umu onaj zaneseni pilot, koji je '45. uleteo u 73. sprat Empajera na svom bombarderu B-25. Trenutno su ga izretuširali.

Petospratni vodopad od crvenog mermera, trpezarija sa pravim drvećem, podvodni grad sa providnim hodnicima od stakla, mekani tepisi, šetališta, elevatori, diskretna muzika – i u klozetu! – tu ne bih imao tvrdu stolicu. Nema mirisa, stalna temperatura, prostorni odnosi usaglašeni na svim nivoima, ni muzičke numere se ne menjaju.

Vatrogasna kola, svirajući, jure prema Harlemu. Volim vatrogasce. Koloritni su, glasni, ozbiljna im je oprema, visi na sve strane. Jedino društvo koje ne jurca bez razloga. Biti vatrogasac u Njujorku. Raščistiti sa iluzijama. Izaći iz zgrade koja se dimi i videti rezultat svog rada. Vatrogasac ne može da se uобрази: nema vremena ni da vidi šta je preostalo, ne stiže ni zahvalnost da primi. Već juri dalje. Ka novim požarima. Živi u jednom vatrenom gradu. Kudgod se okrene, propast. Paukovi u bekstvu, ugljenisane are u kavezu, akvarijumi sa čorbom od kornjače, zapaljeni psi, ljudi što vrište. Vatrogasac poslednji napušta zgradu. Samo treba da zaurla sirena, i on je već tu, sa svojom pionirskom maramom! Vatra! Vatra! Živi piš.

Popeo sam se na Svetski trgovinski centar, da vidim grad odozgo. Podignut je na mravinjaku. Zaustavio sam se na pedesetom spratu, da zapalim jednu. Negde daleko nekoga su jako tukli, ali uopšte nije bolelo. Opkolili su žrtvu, jedan je čačkao nogom, zašto se ne miče, da nije mrtav. Uljasta duga iznad tela. Vidim ono što oni ne vide. Na krovovima ogle-

dala bazena. Izbačeno smeće pada naviše. Na stodesetom spratu zastakljeni vidikovac: ni mirisa, ni vetrića, ni atmosfere – učinak kondicionera. Leptir jedri u lomljivom vazduhu na visini stotog sprata. Virnem u durbin, kao da gledam kroz mikroskop, ispod mene je Menhetn, džinovski bacil na bolesnom naličju Boga.

Manahata – rajska zemlja, kako su je nazvali Indijanci dok su je prodavali Holanđanima za staklene perle od 24 dolara – posao stoleća, rekoše ovi. A niko ne kaže da su Indijanci došli samo u posetu, i da pojma nisu imali zašto su dobili te đinđuve. Indijanci nisu obrađivali zemlju, jer su mislili da pripada Velikom Mani. Zato su svako mesto na svom putu nazvali manahata. Oni su raskršili dvadesetkilometarski potez kroz šumu, koji su naseljenici posle nazvali Brodvejem. Na prozorima Brodveja vise žute marame u znak poštovanja prema kuvajtskim junacima: to se ulični klinci igraju bombardovanja Bagdada. Hirurška intervencija u cvetnoj leji. Zločesti pacifistički plakati sa portretima ugljenisanih vojnika. Ko hoće da bude Sadam Husein? – pita jedan plavooki dečak.

Na uglu Vol Strita misionari sa mikrofonom, pojačalima, močugama. Na zvučnicima plakati sa vezanim afričkim crncima. Debelim slovima: TO BE SOLD – CARGO OF NEGROES. Govornik u turbanu me primeti, podigne glas, kao da se meni obraća. Meni, koji od malena ne razlikujem boje. Gromoglasna tirada odbija se od berzanske zgrade: „Pazi samo, belče, šta kaže Biblija. Isus i Jevreji i svako izraelsko dete behu obojeni pa i danas su to (*Knjiga postanja*, 35.22-26 i 48.5). Crnci su jedini istinski sledbenici jevrejstva“. Neko deli brošure, i ja tražim jednu, ali on zamahne močugom na mene. „Beli čovek nije Jevrein (Kestler, *Trinaesto pleme*), Etiopljani nisu Jevreji – Solomon nije imao intimni odnos sa kraljicom od Sabe (*Knjiga o carevima*, 10.1-13). Arapi nisu Jevreji, nisu sinovi izabranog naroda (*Knjiga postanja*, 21.1-12 i 25.5-6). Naša boja je mrka, poput plodne zemlje (*Knjiga postanja*, 2.7) O boji Isusove kože vidi kod Danila 7.9, Jezekilja, 1.27, Jeremije 14.2. Nadiru službenici iz berzanske palate. „Beli čovek potiče od Jezdrinog semena i izvorno je bio biće sa sadam glavama i deset rogova“ (*Knjiga postanja*, 25.19-34 i 36). Obuzima me vrućina, opkoljavaju me, pipaju, traže rogove. „Boja belog čoveka je znak božijeg prokletstva“ – nastavlja – „uskoro dolazi kraj vladavine belaca, ovo su im poslednji dani, proročanstvo ističe 2000. godine, možda vam je ovo poslednji Božić. Osećate da ste grešni, a mi, praktični univerzalisti, to ćemo vam i dokazati.“ Mašam se brošure, hoću da proverim njihove navode. Ne primajte zdravo za gotovo sve što čujete na ulici. U međuvremenu gorile misionara teraju jednu bandu što repuje u blizini. „Navodni Jevreji nisu oni pravi. Evo ko čini dvanaest plemena Izrailja“, i ređa: „Judino pleme su američki crnci, Levijevo pleme su Haićani, Jevremovo – Portorikanci, Manasijino – Kubanci, Isajino – Meksikanci (detaljnije u redakciji). Američki kontinenti sa Palestinom, koju Biblija zove zemljom Hananskom, voljom Boga dospevaju u pleme Izrailja. Takozvani beli čovek, koga Biblija zove đavolom, otuđio je ove zemlje od Izrailjana i drugih naroda, i to putem svireposti, ubistava, laži, seksualnog zlostavljanja i robovlasništva. Ali Bog je rekao da će beli čovek dvostruko da plati za svoja nedela. Leteći tanjiri nisu drugo do vesnici kočija kojima će Hrist osloboditi Izrailj od Amerike u trećem svetskom ratu“.

I nehotice gledam gore, ispred mene su armirane ploče zaveta Svetskog trgovinskog centra. Stojim u biblijskom pejzažu, vrte se zidovi sa žutim pionirskim maramama: Welco-

me Home, Dobrodošao kući, pojavljuje se praznična procesija, u otvorenim kolima heroji rata, crnci u turbanima mašu močugama, Jevreji u kaftanima pokušavaju da pređu na drugu stranu ulice, vrti se sa nama plesni podijum sa konfetama, *Bog vas doneo, Willkommen, Bienvenue, Welcome. Do it Yourself!* Uradi sam! Gospode, nemoj se skrivati, daj da ti vidim boje, reci, za koga bi glasao, da li si, Gospode, crnac ili crvenokožac, ili si možda plav, onako baš nebo plav? Jedino majka može da veruje da je baš ona centar sveta. Da je ona izabrana. Amerika, zemlja mogućnosti. Za ciglo mesec dana mogu postati otac. Ako ne pazim, po meni će nazvati nešto, neki deterdžent, ili umak, ili parfem, ili dete. Videti i nadenuti ime. Za njih je sve *nju*: nju zemlja, nju grad, nju ljudi. Ali kakvo ime da dam svom čedu? Što živi i napreduje u majčinoj utrobi, kome rastu nokti i zubi, da bi jednog dana preraslao ostrvo, kada će me zapitati, koje mu je ime, koje mu je zaštitni znak, šta da napišu na pakovanju. Kako da te zovem, ti nepoznati deliću mene? Da li smo se već negde sreli? A da budeš Indija? Ili da pitam Indijance? Da se zoveš Manahata? Mana u šeširu? Ima u tome nešto ugro-finsko. Kalevala, Manahata, Tata-mata. Čije je dete? Onoga ko ga rodi ili ko ga othrani? Onoga čija je krv ili čije je vaspitanje? Ko je vlasnik kopirajta? Ko prvi naiđe? I preotme ga? Ko grabi, ko grebe? Svako? Veliki Manitu? Akcionari? Amerika pripada Amerikancima? Dragi sine, kakvo ime da ti dam? Tragati za izlišnim simbolima, sve je samo citat i referenca, simboli se vraćaju na izvorište, i postaju totemi. Sve videti svojim očima, ne verovati u neviđeno! Ali kako da ne poverujem u tebe, kada si na njihovim novčanicama, majicama, bombama. Kako da te zovem?! Deca Izrailja: Levi's, McDonald's, Barbie, Coca-Cola? Ili je to već Pepsi-generacija?

Ko je učinio velikom ovu zemlju? Glečeri koji klize sa severa prema jugu. Napred, otkrijmo Indiju, uzviknimo *kopno* i umrimo za njega! Kome pripada zemlja? Seljacima? Moru? Mrtvima? Tvoja je samo ona zemlja koja ti stane u usta. Zavičaju mili. Amerika je pokošeno polje, devičanska zemlja, ne može biti slučajna. Ima manje mrtvih nego živih.

Neravnomerna nivelacija od 3. do 110. sprata poslovne četvrti, seoska crkva u podnožju staklene stene, uživam u svom osećaju za prostor. Ulični prodavci vrte svoje ražnjeve. Mladi par šeta u gužvi, držeći za ruke svoju dečicu, tata devojčicu, a mama dečaka. Slatki su. Ponekad pogledaju jedno na drugo, ponosno, likujući. Roditelji jedu hamburger, deca ližu lilihip. Potomstvo je preuzelo pigment predaka – brineta i blondin – samo unakrsno. Alhemijska retorta prirode? Ili trijumf eugenike? Nisam jedini svedok, i fanatik umetničke vanjštine, u dugačkom kaputu sa širokim kaišem, komentariše svoj doživljaj. „Gledajte, ovo je idealna američka porodica, pogledajte samo, dobro pogledajte“. Nezaustavljivi tenor rođenog telala nadmašuje žagor i cvrčanje pečenjara. Žrtve se skamenile usred gutanja, punih usta, zatečene, dok on upire prstom u njih. Pokušavaju da se osmehnu iznad sendviča. Tvorac ovog prizora razgalamljeno trčkara oko odabranog para, živeli ružni, slabi, guravi, debeli, bespolni, nikakvi, opsednuto izvikuje glasom znalca, tonom svedoka stoleća, dok sa drugog kraja ulice nadolaze policajci; on još jednom podiže glas, a onda naglo učiti. Bio je to trenutak istine, tišina za vreme koride.

(Sa mađarskog prevela **Draginja Ramadanski**)